E – BOOK
KM CPPE
2022

การประเมินผลกระทบทางสังคม
Social Impact Assessment : SIA

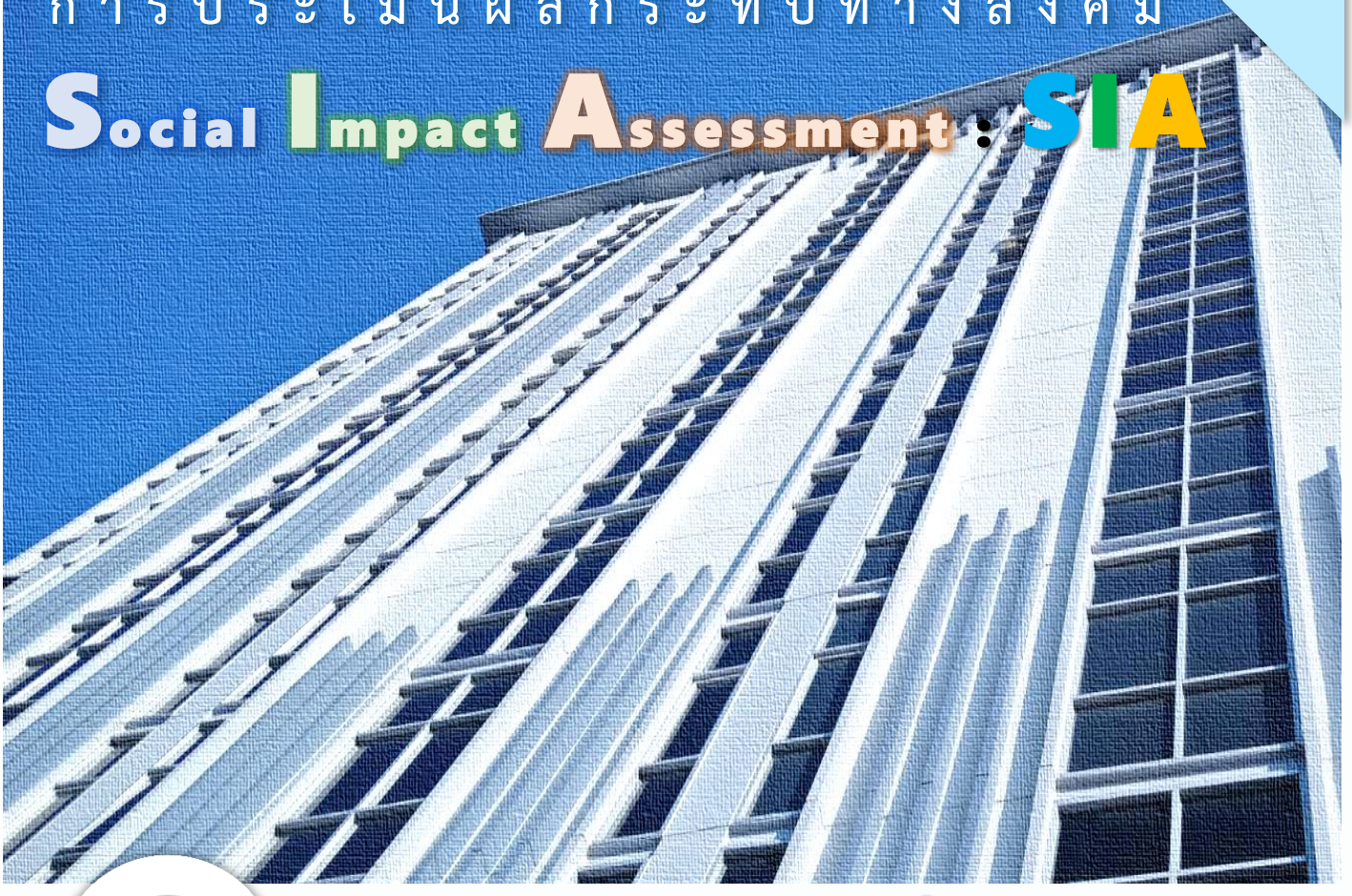

ศปผ.
ศูนย์ประเมินผล
สศก.

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

คำนำ

คู่มือ “การประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment : SIA)” ฉบับนี้จัดทำขึ้น โดยได้รวบรวมและเรียบเรียงสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดการประเมินผลกระทบทางสังคม ซึ่งทางศูนย์ประเมินผล ได้เคยจัดการอบรมให้แก่บุคลากรของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เมื่อปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 เพื่อให้ข้าราชการ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้ทำความเข้าใจขั้นตอนต่าง ๆ ในเบื้องต้น ควบคู่ไปกับ Clip Video และ Info-graphic รวมทั้งต่อยอดสู่การสืบค้นองค์ความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งอื่น ๆ ได้ต่อไป

ทั้งนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าสาระจากเอกสารฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ไม่มากก็น้อยต่อผู้สนใจในแนวคิดการประเมินผลกระทบทางสังคม สามารถเรียนรู้เพิ่มเติม และนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
สิงหาคม 2565

E-Book >> https://online.anyflip.com/ltpsb/upkp/mobile/

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
บทนำ	1
ขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสังคม	3
1 Stakeholder Analysis : การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย	3
2 Theory of Change : ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง	4
3 Impact Value Chain : ห่วงโซ่ผลลัพธ์	5
4 Social Impact Indicators : ตัวชี้วัดทางสังคม	6
5 Base Case Scenario : กรณีฐาน	7
สรุปเส้นทางของการประเมินผลกระทบทางสังคม	8
ตัวอย่างจากการฝึกปฏิบัติในกิจกรรมกลุ่ม (กิจกรรมที่ 1)	9
ตัวอย่างจากการฝึกปฏิบัติในกิจกรรมกลุ่ม (กิจกรรมที่ 2)	10
ตัวอย่างจากการฝึกปฏิบัติในกิจกรรมกลุ่ม (กิจกรรมที่ 3)	11
ตัวอย่างจากการฝึกปฏิบัติในกิจกรรมกลุ่ม (กิจกรรมที่ 4)	12
บรรณานุกรม	13
Info-graphic	14

บทนำ

ผลกระทบทางสังคม คือ สิ่งที่เกิดต่อสังคมในเชิงคุณค่าจากการดำเนินกิจกรรม/โครงการ โดยมีหลักคิดง่าย ๆ คือ ถ้าไม่มีกิจกรรมหรือโครงการนี้ ผลกระทบหรือการเปลี่ยนแปลงนี้จะไม่เกิดขึ้น สำหรับการประเมินผลกระทบทางสังคม ถือเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อศึกษาผลกระทบจากกิจกรรมโครงการที่เกิดขึ้นต่อชุมชนและสังคม โดยวิเคราะห์และประมาณการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตที่จะเกิดขึ้น พร้อมกับการนำเสนอมาตรการเพื่อลดผลกระทบทางสังคม

โดยการประเมินผลกระทบทางสังคมกับงานพัฒนาเป็นการใช้เครื่องมือทางพฤติกรรมศาสตร์ที่การพัฒนาจากแนวคิดที่หลากหลายทางจิตวิทยาและพฤติกรรมมนุษย์ ทั้งจากสำนักคิดพฤติกรรมนิยม ที่อธิบายพฤติกรรมมนุษย์อย่างเป็นรูปธรรมและวัดได้ แนวคิดการวางเงื่อนไขแบบดังเดิมตอบสนองที่เป็นไปโดยอัตโนมัติเมื่อนำสิ่งเร้าใหม่มาควบคู่กับสิ่งเร้าเดิม แนวคิดการวางเงื่อนไขแบบการกระทำที่พฤติกรรมการเรียนรู้เน้นการกระทำของผู้เรียนรู้ แนวคิดพฤติกรรมปัญญานิยมตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม พฤติกรรมมนุษย์เป็นผลมาจากปัจจัยภายในตัวบุคคลที่เกิดจากกระบวนการทางความคิด สติปัญญาและอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง โดยมีสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยเอื้อที่สนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมนั้น

บทนำ (ต่อ)

สำหรับการประเมินผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากกิจกรรม/โครงการพัฒนาจะพิจารณาจากประชากรที่มีทั้งหมดในพื้นที่ ผู้ที่เข้าร่วมจริง กลุ่มย่อยในพื้นที่ชุมชน กลุ่มเป้าหมายที่เปิดรับต่อโครงการ คนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการแต่อยู่ในพื้นที่โครงการ ด้านคำถามต่อกลุ่มเป้าหมายเพื่อสะท้อนผลลัพธ์ตามทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง เช่น ผู้รับประโยชน์ที่เข้าร่วมมีความตระหนักรู้ ผู้รับประโยชน์ต้องการมีส่วนร่วม ผู้รับประโยชน์สามารถเข้าร่วมได้ การถ่ายทอดความรู้มีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นตามที่คาดไว้ ส่วนข้อจำกัดอื่น ๆ ต่อการมีประสิทธิภาพยังคงมีความพึงพอใจ การแทรกแซงในโครงการด้านการประเมินผลกระทบกับการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม เป็นการระบุองค์ประกอบของพฤติกรรมที่ตั้งใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการประเมินผลกระทบ เช่น กลุ่มผู้ได้รับประโยชน์เป็นผู้ถูกคาดหวังให้เปลี่ยนแปลงในแนวทางเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต้องเป็นการบรรลุถึงผลลัพธ์ที่ตั้งใจไว้ ตัวชี้วัดของการเปลี่ยนแปลงอยู่ในสิ่งที่พฤติกรรมที่ถูกคาดหวังให้เกิด ส่วนใหญ่ผลลัพธ์จะเกิดขึ้นบางส่วน แต่การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นตลอดเวลาในระหว่างดำเนินการ

ทั้งนี้ การประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment : SIA) มีองค์ประกอบหลักหรือขั้นตอนในการพิจารณาในเบื้องต้น 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. Stakeholder Analysis : การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย
2. Theory of Change : ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง
3. Impact Value Chain : ห่วงโซ่ผลลัพธ์
4. Social Impact Indicators : ตัวชี้วัดทางสังคม
5. Base Case Scenario : กรณีฐาน

รายละเอียดตามที่จะได้นำเสนอต่อไป

ขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสังคม

1 Stakeholder Analysis การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย

“ผู้มีส่วนได้เสีย” หมายถึง บุคคล กลุ่มคน องค์กร หรือ องค์กรตัวแทน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางตรงหรือทางอ้อมต่อกิจกรรม/โครงการ เพราะได้สร้างผลกระทบหรือได้รับผลกระทบจากกิจกรรมนั้น ๆ เนื่องจากการประเมินผลกระทบทางสังคมเป็นการวัด “ความเปลี่ยนแปลง” ทางสังคมที่เกิดกับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรืองานด้านสิ่งแวดล้อมเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่จะแก้ปัญหา ดังนั้น ผู้ที่จะบอกถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้ดีที่สุด คือ กลุ่มเป้าหมายทางสังคมของกิจกรรมนั้น ซึ่งก็คือผู้รับประโยชน์นั่นเอง

ทั้งนี้ การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องครอบคลุมทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งผู้สร้างและผู้รับผลกระทบ เพื่อให้เข้าใจว่าต้องรับฟังความคิดเห็นหรือความร่วมมือจากภาคส่วนใดบ้างให้ครบถ้วน

ตัวอย่าง ตารางวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย

ผู้มีส่วนได้เสีย คือใคร ?	การมีส่วนร่วม/เกี่ยวข้อง อย่างไร ?	ควรนำเข้ามาพิจารณา ในการประเมินผลกระทบทาง สังคม...หรือไม่ ? เพราะ ?
1. นาย A / กลุ่ม A	- ได้รับประโยชน์ ..... - สูญเสียรายได้	ควร เพราะ ..... ไม่ควร เพราะ ....

ใครเกี่ยวข้องบ้าง...

2 Theory of Change ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง เป็นการตั้งคำถามเบื้องต้นว่ากิจกรรม/โครงการนี้ได้มอบอะไรให้กับสังคมบ้าง คือ ถ้าไม่มีกิจกรรมนี้ผลกระทบทางสังคมนี้จะไม่เกิดขึ้น ถือเป็นเครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders)/ผู้ใช้ประโยชน์ (User) ที่ช่วยให้ผู้ประเมินกิจกรรมทางสังคมสามารถอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมสู่เป้าหมายระยะยาว โดยมักจะตั้งคำถาม “ถ้า...แล้วจะเกิด...” เป็นการวิเคราะห์ความสำคัญของโครงการ โดยการสื่อสารให้เข้าใจโดยใช้ระยะเวลาสั้น ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องได้รับผลกระทบทางบวกและลบ ทั้งทางตรงและทางอ้อม และเป็นผลกระทบที่ชัดเจน เช่น รายได้ คุณภาพชีวิต หากไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงจะไม่นำมาวิเคราะห์ว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ตัวอย่าง ตารางวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสียกับการเปลี่ยนแปลง

ผู้มีส่วนได้เสีย	มีกิจกรรม/โครงการ จะเกิดผลอะไร ?	ไม่มีกิจกรรม/โครงการ จะเกิดผลอะไร ?
1. นาย A / กลุ่ม A	รายได้เพิ่มจาก ..... สูญเสียพื้นที่	รายได้ไม่เปลี่ยนแปลง ? .....

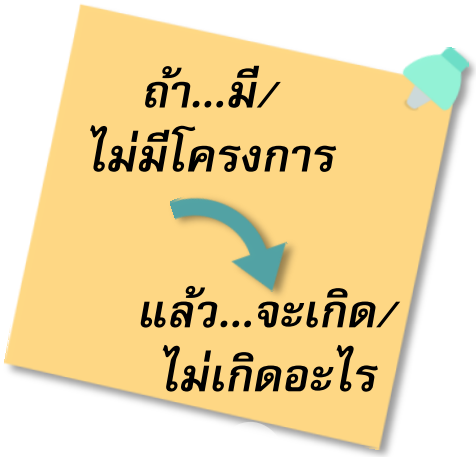

ขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสังคม

3 Impact Value Chain ห่วงโซ่ผลลัพธ์

การสร้างห่วงโซ่ผลกระทบทางสังคม เป็นการศึกษารายละเอียดโครงการ เพื่อวิเคราะห์ห่วงโซ่สู่ผลกระทบจากกิจกรรมหรือโครงการที่จะต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่รวมอยู่ในการประเมินผลแล้ว นำมาเรียบเรียงให้อยู่ในรูปแบบห่วงโซ่ผลกระทบ ประกอบด้วย

1) ปัจจัยนำเข้า คือ สิ่งที่ต้องใช้ในโครงการเพื่อสร้างผลลัพธ์ เช่น ทรัพยากรต่าง ๆ
2) กิจกรรม คือ กิจกรรมหลักที่ทำในโครงการเพื่อให้เกิดผลที่คาดหวัง
3) ผลผลิต คือ ผลผลิตจากกิจกรรมที่สามารถวัดออกมาได้
4) ผลลัพธ์ คือ ผลลัพธ์ที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม
5) ผลกระทบ คือ ผลการเปลี่ยนแปลงสังคม

ทั้งนี้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะวิเคราะห์ช่วงระหว่างผลผลิตกับผลลัพธ์

ภาพองค์ประกอบของห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Impact Value Chain)

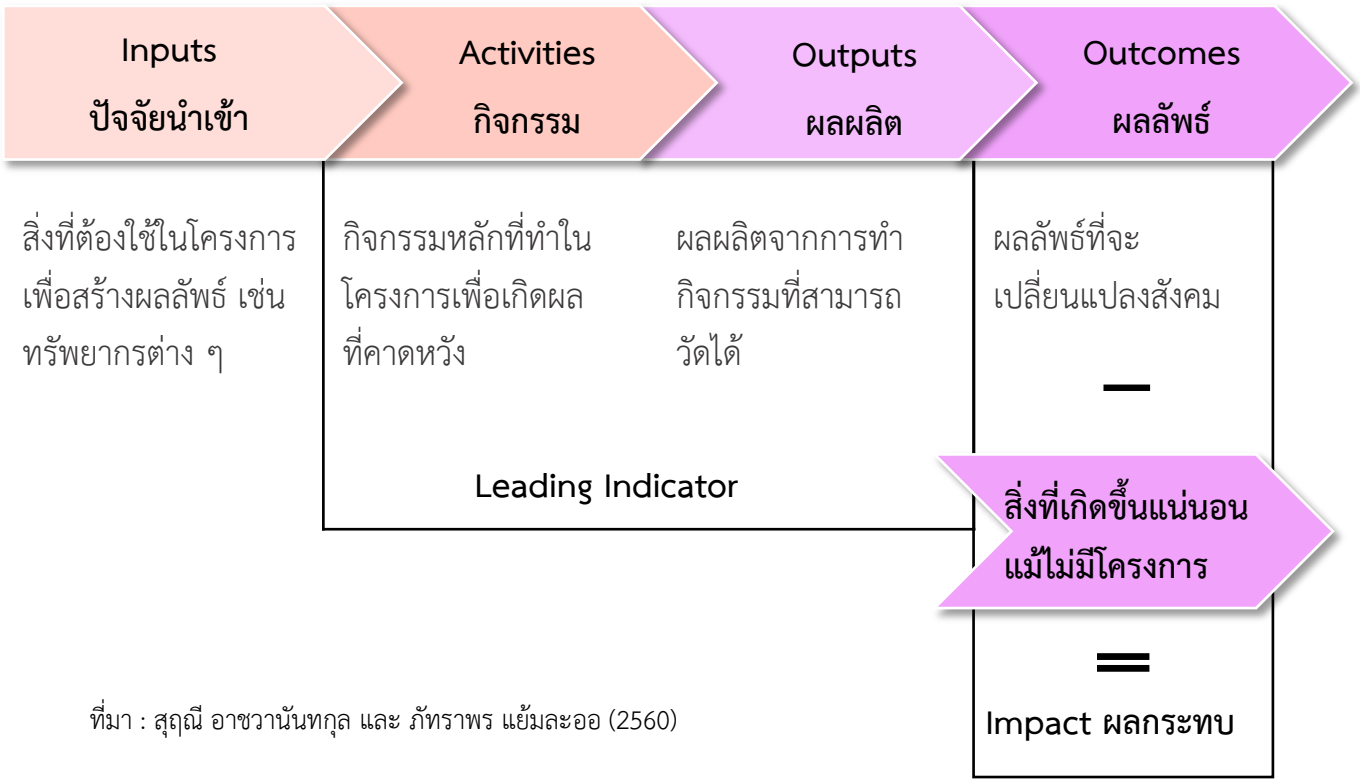

ที่มา : สุฤณี อาชวานันทกุล และ ภัทราพร แย้มละออ (2560)

4 Social Impact Indicators ตัวชี้วัดทางสังคม

การกำหนดตัวชี้วัดทางสังคม ซึ่งจะใช้พิจารณาจากสิ่งที่ต้องการให้เกิดผลลัพธ์และผลกระทบ การตั้งตัวชี้วัดให้เหมาะสม โดยเก็บข้อมูลก่อน-หลังมาเปรียบเทียบ สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่อยากเห็น และต้องเป็นตัวชี้วัดที่ดี มีคุณลักษณะแบบ SMART Indicator ดังนี้

Specific : จำเพาะเจาะจง ไม่เหวี่ยงแหตีขลุม มีความเฉพาะเจาะจงในระดับพื้นที่หรือกลุ่มเป้าหมาย

Measurable : วัดได้ รวมถึงมีความน่าเชื่อถือ ถูกต้อง ตามหลักวิชาการ ใช้เปรียบเทียบข้ามองค์กรได้

Achievable : บรรลุได้ สามารถบรรลุได้ในความเป็นจริง มิใช่เลื่อนลอยหรือเป็นไปไม่ได้

Relevant : เกี่ยวข้องกับประเด็น ตรงตามผลลัพธ์ทางสังคมที่ต้องการจะศึกษา และสอดคล้องกับเป้าหมายของกิจการ

Time-bound : มีเงื่อนเวลา สามารถใช้ติดตามความคืบหน้าเมื่อเวลาผ่านไป และแยกย่อยการวัดตามหน่วยเวลาแต่ละช่วงได้ (เช่น รายปี รายเดือน รายไตรมาส ฯลฯ)

ตัวอย่าง ตารางจำแนกตัวชี้วัดและวิธีการเก็บข้อมูล

ผู้มีส่วนได้เสีย	ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด	วิธีเก็บข้อมูล
นาย A / ชุมชน A	คุณภาพชีวิตดีขึ้น	- จำนวนผู้ป่วยในชุมชนลดลง - จำนวนครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดบริโภคเพิ่มขึ้น	- รายงานสถิติจากสถานพยาบาลในชุมชน - การสำรวจจากชุมชน /รายงานสถิติจากหน่วยงาน

5 Base Case Scenario กรณีฐาน

การสร้างกรณีฐาน (Base Case Scenario) เป็นการสร้างแบบจำลองผลกระทบจากปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น เพื่อให้ผู้ประเมินทราบถึงความน่าจะเป็นของผลกระทบ (Impact) ที่อาจจะเกิดขึ้นจากกรณีอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการ และป้องกันไม่ให้เกิดการประเมินผลลัพธ์เกินจริง

1) ผลจากปัจจัยอื่น ๆ (Attribution) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานหน่วยงาน/โครงการอื่นที่ร่วมส่งผลต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงต้องมีการแบ่งปันหรือปันส่วน

2) ผลลัพธ์ส่วนเกิด (Deadweight) ผลลัพธ์เกิดขึ้นแม้ไม่มีองค์กรไหนทำ หรือถึงไม่ทำก็เกิดผลกระทบ

3) ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเชิงบวกกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มหนึ่งแต่ส่งผลกระทบเชิงลบกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอีกกลุ่มหนึ่ง หรือเกิดผลประโยชน์กับกลุ่มเป้าหมายแต่กลับสร้างผลกระทบเชิงลบให้กลุ่มอื่น

4) อัตราถดถอยลดลง (Drop off) กรณีเป็นการประเมินก่อนมีโครงการ ควรกำหนดค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ที่ลดลงหรือกำหนดจุดสิ้นสุด

สรุปเส้นทางของการประเมินผลกระทบทางสังคม

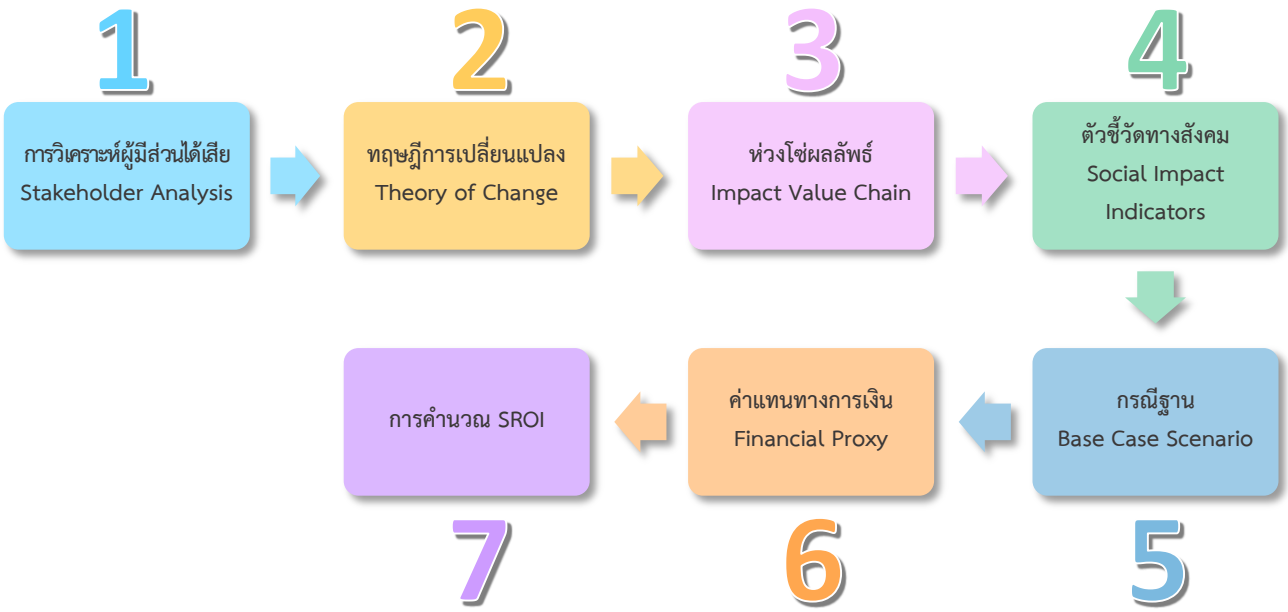

ขั้นตอนที่ 1-5 คือ การประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA)

- ได้ผลลัพธ์เชิงปริมาณ

ขั้นตอนที่ 1-7 คือ การหาผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI)

- ได้ผลลัพธ์เชิงปริมาณและความคุ้มค่า

ตัวอย่างจากการฝึกปฏิบัติในกิจกรรมกลุ่ม
กิจกรรมที่ 1

กิจกรรมที่ 1 วิเคราะห์ Theory of Change : ToC และ กรณีฐาน “Base Case Scenario” ของโครงการพัฒนาช่องทางการตลาดพริกปลอดภัย และโครงการการพัฒนากลไกการจัดการตลาดพริกปลอดภัย โดยกลุ่มเกษตรกร กรณีศึกษาบ้านหนองโจด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

1.1 ผลการวิเคราะห์โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรม Base Case Scenario

1) Deadweight ชุมชนมีรายได้จากการขายพริกปลอดภัย พริกปลอดภัยมีราคาสูง ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2) Attribution ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีหลายองค์กรหลายหน่วยงานมาพัฒนา เช่น กระทรวงพาณิชย์ กรมการพัฒนาชุมน โครงการอื่น ๆ ที่เข้ามาส่งเสริม

3) Displacement ส่งผลกระทบทางลบกับผู้ขายพริกทั่วไปในชุมชนเดิม ผู้ขายพริกในชุมชนขายได้ลดลง มีโครงการพริกปลอดภัยในชุมชน

1.2 Theory of Change (ToC)

ถ้ามีโครงการพัฒนาช่องทางการตลาดกลไกการจัดการตลาดพริกปลอดภัยแล้วจะทำให้ชุมชนบ้านหนองโจดมีรายได้เพิ่มขึ้น นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

1.3 สรุปกิจกรรมที่ 1 โครงการพัฒนาช่องทางการตลาดพริกปลอดภัย กรณีศึกษาบ้านหนองโจด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ส่งผลให้เกิดนักวิจัยท้องถิ่น ได้ข้อมูลการปลูกพริกในชุมชนและช่องทางการตลาดที่ผ่านมา รวมถึงกระบวนการปลูกพริกที่มีคุณภาพและปลอดภัย เกิดการแปรรูปได้มาตรฐานพริกปลอดภัยของชุมชน และโครงการ การพัฒนากลไกการจัดการตลาดพริกปลอดภัยโดยกลุ่มเกษตรกร บ้านหนองโจด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เกิดแนวทางการค้าและกลไกการกำหนดราคาพริก ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในระบบการตลาดพริก เกิดแนวทางการปลูกพืชผักผสมผสานเพื่อทดแทนรายได้ในช่วงฤดูก่อนการเก็บเกี่ยวพริก ชุมชนสามารถปรับตัวจากเกษตรกรผู้ประกอบการ เกิดช่องทางการขายพริก ได้แก่ ตลาดนัดสีเขียว

ตัวอย่างจากการฝึกปฏิบัติในกิจกรรมกลุ่ม
กิจกรรมที่ 2

กิจกรรมที่ 2 วิเคราะห์ Theory of Change : ToC และ กรณีฐาน “Base Case Scenario” ของโครงการฟื้นฟูป่าชุมชนและเพิ่มความหลากหลายในระบบนิเวศ

2.1 ผลการวิเคราะห์โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรม Base Case Scenario

1) Deadweight อาจมีไฟป่าเกิดขึ้นจึงไม่ได้ประโยชน์จากป่า เกิดการแย่งชิงทรัพยากรในป่า

2) Attribution ระบบนิเวศดีขึ้น เนื่องจากมีหลายองค์กรเข้ามาฟื้นฟู เช่น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปตท. NGO เป็นต้น

3) Displacement โครงการฟื้นฟูป่าสร้างความหลากหลายของป่าชุมชน ส่งผลให้ปริมาณผลผลิตในป่าเพิ่มขึ้น พ่อค้ามาหาของป่าเพิ่มขึ้น ทำให้ส่งผลกระทบให้ป่าเสื่อมโทรมและรบกวนวิถีชีวิตสัตว์ป่า

2.2 Theory of Change (ToC) ถ้ามีโครงการฟื้นฟูป่าชุมชนและปลูกป่าเพิ่มความหลากหลายในระบบนิเวศ จะทำให้ชุมชนนางิ้วนาโพธิ์ มีป่าที่อุดมสมบูรณ์นำมาซึ่งความมั่นคงด้านอาหารมีรายได้ยั่งยืน และสุขภาพที่แข็งแรง

2.3 สรุปกิจกรรมที่ 2 ผลกระทบที่เราสามารถวิเคราะห์เพิ่มเติม อาทิ การดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศ คนในชุมชนมีปอดชุมชน มีสุขภาพแข็งแรง อายุยืน ชุมชนมีรายได้ที่ยั่งยืนจากการเก็บของป่า และมูลค่าของป่าในอนาคต เช่น ป่าไม้เศรษฐกิจของชุมชน

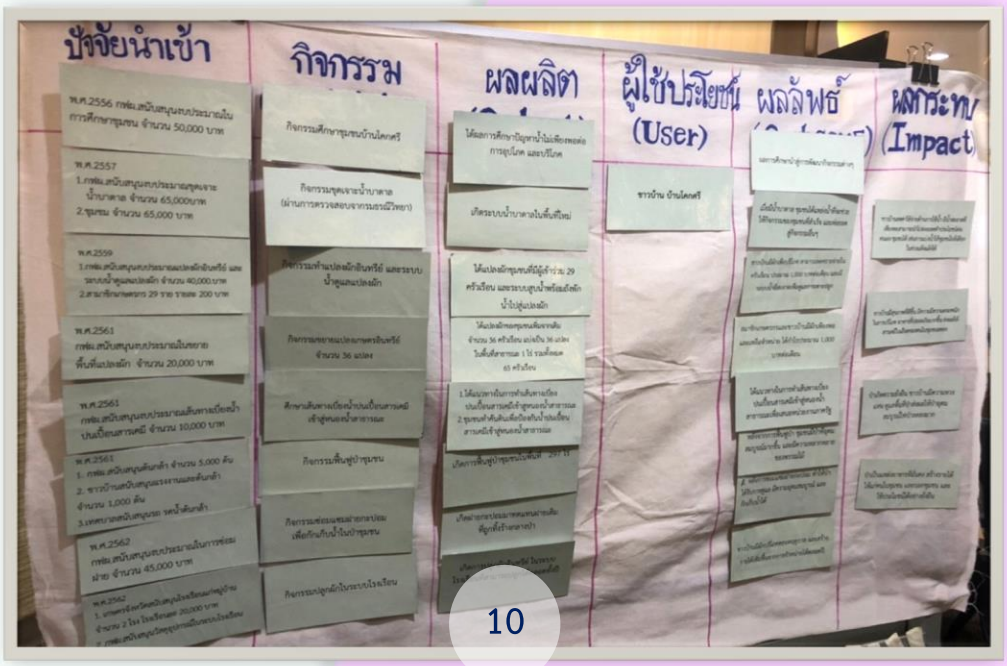

ตัวอย่างจากการฝึกปฏิบัติในกิจกรรมกลุ่ม
กิจกรรมที่ 3

กิจกรรมที่ 3 ฝึกปฏิบัติโครงการ วิเคราะห์ Theory of Change : ToC และกรณีฐาน “Base Case Scenario” จากสถานการณ์สมมติ กรณีหมู่บ้าน B

3.1 โครงการหมู่บ้าน B หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม ปลูกข้าว ข้าวโพด และมันสำปะหลัง ปัญหาของหมู่บ้าน พบว่า ในหน้าแล้งจะพบปัญหาขาดแคลนน้ำ พบปัญหาสารเคมีปนเปื้อน ในทุกปีคนในหมู่บ้านจะเจ็บป่วยโดยเฉพาะโรค NCD จนทำให้ รพ.สต. ในหมู่บ้านประสบปัญหาคนไข้ล้น จากสถิติพบว่าคนในชุมชน มีแนวโน้มป่วย ด้วยโรคมะเร็งสูงขึ้นเรื่อย ๆ อีกทั้งคนในชุมชนประสบปัญหาความยากจน ถูกพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบด้านราคาสินค้า บางครั้งถูกหลอกให้ปลูกพืชแต่ไม่ได้รับซื้อ จนทำให้คนในชุมชนวัยหนุ่มสาวต้องออกจากหมู่บ้านไปรับจ้างในเมือง ส่งผลให้คนในชุมชนเหลือแต่ผู้สูงอายุ

3.2 ผลการวิเคราะห์โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรม กิจกรรมโครงการหมู่บ้าน Base Case Scenario

1) Deadweight ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่งเสริมการเจาะบ่อบาดาลแต่ปีนั้นฝนตกมีน้ำเพียงพอแล้ว

2) Attribution ชุมชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีหลายหน่วยงานมาช่วยพัฒนาในชุมชน

3) Displacement คนในชุมชนสามารถหาตลาดขายเองได้ ทำให้ส่งผลกระทบต่อพ่อค้าคนกลางขาดรายได้ คนในชุมชนผลิตปุ๋ยใช้เองส่งผลกระทบต่อผู้ขายปุ๋ยเคมี

3.3 Theory of Change (ToC) ถ้ามีโครงการส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาอาชีพหมู่บ้าน B แล้ว คนในหมู่บ้าน B จะมีสุขภาพแข็งแรง มีความมั่นคงด้านอาหาร มีรายได้เพียงพอ และสามารถพึ่งพาตนเองได้ นำมาสู่คุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านสุขภาพ สังคมเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

3.4 สรุปกิจกรรมที่ 3 ขนาดของโครงการที่ทางกลุ่มคิดเป็นโครงการขนาดเล็ก ระดับชุมชน ดังนั้น การลงรายละเอียดโครงการเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก เพื่อเพิ่มความครบถ้วนขององค์ประกอบในทุกด้านของชุมชน

ตัวอย่างจากการฝึกปฏิบัติในกิจกรรมกลุ่ม
กิจกรรมที่ 4

กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมการศึกษาโครงการศึกษาและเตรียมข้อมูลโครงการโดยใช้มุมมองของนักประเมินผล กรณีศึกษาแปลงใหญ่ข้าวอินทรีย์

4.1 ผลการวิเคราะห์โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรม กรณีศึกษาแปลงใหญ่ข้าวอินทรีย์

1) Deadweight ชาวนามีรายดีขึ้นจากการขายข้าวอินทรีย์ ชาวนาได้บริโภคข้าวอินทรีย์ ซึ่งส่งผลดีต่อสุขภาพของชาวนาเอง

2) Attribution หน่วยงานอื่นส่งเสริมการบริโภคอาหารสุขภาพ ทำให้เกษตรกรปลูกข้าวอินทรีย์มากขึ้น เกษตรกรมีการรวมกลุ่มจากการส่งเสริมของหน่วยงานอื่นเพื่อซื้อวัตถุดิบแปรรูป

3) Displacement ชาวนาอื่นขายข้าวได้น้อยลงจากการบริโภคข้าวอินทรีย์ที่เพิ่มขึ้น นายทุนซื้อขายข้าวได้น้อยลงจากการรวมกลุ่มผลิต แปรรูป ขายข้าวอินทรีย์

4.2 Theory of Change (ToC) ถ้ามีโครงการส่งเสริมข้าวอินทรีย์ในระบบแปลงใหญ่จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ นำมาสู่การพัฒนาเกษตรกรรมอย่างยั่งยืนรักษาสมดุลธรรมชาติ ลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต พัฒนาคุณภาพ มีตลาดรองรับ เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันและสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกร

4.3 สรุปกิจกรรมที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะภาพของชุมชนได้ค่อนข้างครบวงจร ในเรื่องของเกษตรกรแปลงใหญ่ที่มาผลิตข้าวอินทรีย์ ผู้ประกอบการในพื้นที่ ผู้บริโภคข้าวอินทรีย์ที่มีทางเลือกในการบริโภคข้าวอินทรีย์หรือสามารถเข้าถึงได้มากขึ้น เกิดเป็นโรงสีชุมชน สามารถเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรจากการต่อรองราคาผลผลิตของเกษตรกรโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง แต่มีการส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรเป็นผู้ประกอบการได้เองด้วยระบบการซื้อขายระบบออนไลน์ ด้วยการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

บรรณานุกรม

โชติกา ภาษีผล. (2560). เปิดประเด็น: การประเมินผลตอบแทนทางสังคม. วารสารครุศาสตร์, 45(4), 343-353. สืบค้นจาก: https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/125542/95073

สฤณี อาชวานันทกุล และภัทราพร แย้มละออ. (2560). คู่มือการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เศรษฐภูมิ บัวทอง และคณะ. (2563). เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “การประเมินผลกระทบทางสังคมของโครงการ (Social Impact Assessment : SIA)” จัดขึ้นระหว่างวันที่ 7 – 9 ธันวาคม 2563 ณ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

Let's grow up together.

Social Impact Assessment : SIA

การประเมินผลกระทบทางสังคม

>> เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และประมาณการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตที่จะเกิดขึ้น พร้อมกับการนำเสนอมาตรการเพื่อลดผลกระทบทางสังคม

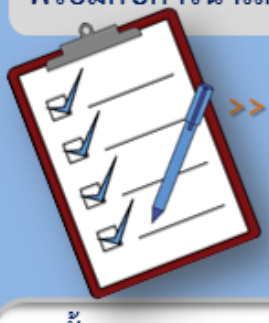

>> **ผลกระทบทางสังคม** คือ สิ่งที่เกิดต่อสังคมในเชิงคุณค่า จากการดำเนินกิจกรรม/โครงการ โดยมีหลักคิดง่าย ๆ คือ ถ้าไม่มีกิจกรรมหรือโครงการนี้ ผลกระทบหรือการเปลี่ยนแปลงนี้จะไม่เกิดขึ้น

ขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสังคมในเบื้องต้น มี 5 ขั้นตอน ...

1 Stakeholder Analysis
การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย

ใครเกี่ยวข้องบ้าง...

2 Theory of Change
ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง

ถ้า...มี/ไม่มีโครงการ

แล้ว...จะเกิด/ไม่เกิดอะไร

3 Impact Value Chain
ห่วงโซ่ผลลัพธ์

แจกแจงกิจกรรม ผลผลิต
- Input
- Activity
- Output
- Outcome

4 Social Impact Indicators ตัวชี้วัดทางสังคม
สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่อยากเห็น และเป็นตัวชี้วัดที่ดี **SMART Indicator**

> Specific > Measurable > Achievable > Relevant > Time-bound

5 Base Case Scenario กรณีฐาน
สะท้อนผลที่เกิดขึ้นจริง จากการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการในลักษณะเดียวกัน

ศปผ. ศูนย์ประเมินผล สผก.

#CPPE Social

www.eva.oae.go.th

Email : deppe@oae.go.th

Tel. 02 579 4166

Let's grow up together.

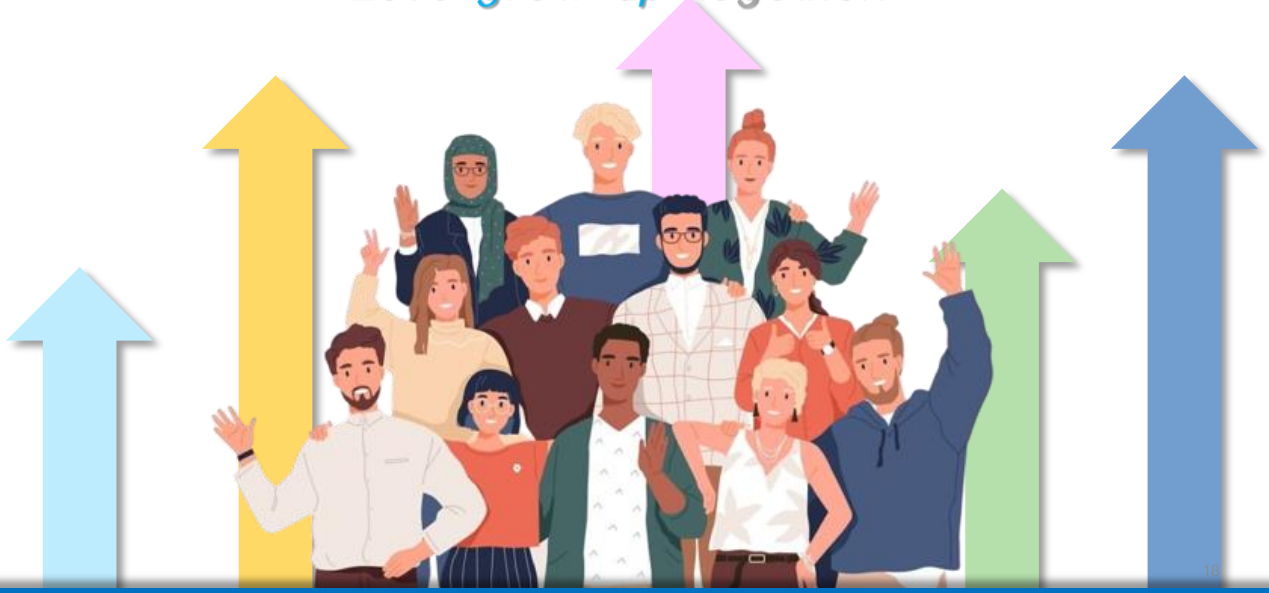

จัดทำโดย
คณะทำงานด้านสื่อสารองค์กรประจำศูนย์ประเมินผล